

chronicles' studying, especially content analysis, in order to mark regional chronical traditions and also to detach sources and origin of chronical protographs.

Keywords: *chronicle writing, textology, chronological analyses, quantitative methods, content analysis, interdisciplinary approach.*

УДК: 322:2-337:94 (430)"1471/1539"

Володимир Дятлов

ЦЕРКОВНА ПОЛІТИКА ГЕРЦОГА ГЕОРГА САКСОНСЬКОГО (1471–1539). РЕФОРМА ПРОТИ РЕФОРМАЦІЇ

В останні десятиріччя постать герцога Георга Саксонського і його церковна політика викликають посилену увагу дослідників. У світлі модерних досліджень герцог виступає як реформатор і компромісний, а не реакційний діяч і політик. Така зміна оцінок потребує уточнень і вирішення проблеми характеру і змісту його церковної Реформи. У статті здійснюється спроба дати відповідь на питання про те, яким чином у церковній політиці герцога поєднувались прагнення до Реформи і боротьба проти Реформації. Автор стверджує, що ідея церковної Реформи, ідеологом і поборником якої був герцог Георг, і Реформація були несумісними. Перша була спрямована на зміцнення папської церкви, а друга – на її ліквідацію і побудову нової релігійної організації на принципово іншій доктрині.

Ключові слова: *Німеччина, церква, Реформа, Реформація, герцог Георг Саксонський.*

Великим революціям часто передують спроби масштабних реформ. В історичній ретроспективі вони виглядають як альтернатива і можливість уникнути революційної кризи. Реформатори стають героями головним чином тоді, коли суспільство випробувало на собі усі можливі наслідки революційних зламів. Нові покоління починають говорити про їхню велич, далекоглядність, державницький розум, здатність передбачати майбутні трагедії. Правда, більшості з тих, кому були адресовані подібні панегірики, не судилося їх чути.

Можна назвати плеяду реформаторів, які своїми проектами реформ і спробами їх реалізувати намагались врятувати суспільство від революційних криз. Реформація не є виключенням – розлогі проекти реформ були сформульовані в анонімних памфлетах «Реформація імператора Зігмунда» і «Реформація імператора Фрідріха III», свої ідеї реформи церкви пропонували окремі церковні діячі та гуманісти. Достойне місце в цій когорті реформаторів посідає постать герцога Георга Саксонського. Натомість в історію йому судилося увійти як ярому ворогу Реформації. Така суперечливість його особистості ставить питання, яким чином в ньому поєднувались реформаторство і боротьба проти Реформації?

Вивчення поглядів і діяльності герцога Георга в історичній літературі не позбавлено парадоксів. У 1905 і 1917 роках було видано (у 1985 перевидано) перший і другий том документів і матеріалів з історії його церковної політики [1; 2]. Однак, за наявності таких фундаментальних і археографічно опрацьованих видань дослідники дивним чином оминали постать герцога Георга. Виключення становили праці з окремих аспектів його світогляду і політики. Таке прохолодне ставлення дослідників можна пояснити загальним підходом до Реформації як до прогресивного руху, в світлі якого ідеологи і діячі католицького табору, до якого належав герцог, виглядали як консерватори і реакціонери. Не випадково, постать курфюрста Саксонського Фрідріха Мудрого, відомого своїм покровительством Лютера, «zasлужила» на декілька монографій і на численні статті, в той час як доробок істориків про особистість герцога Георга виглядав досить скромним.

Історіографічна традиція докорінним чином почала змінюватися в останні десятиріччя – видання багатотомних документів і творів представників католицького табору епохи Реформації доповнюються ґрунтовними дослідженнями даної тематики. Підготовлено до друку третій том документів з історії церковної політики герцога. Вдалою спробою утвердити нові підходи до постаті герцога стала монографія К. Фолькмара. Історик визначає багатогранність його особистості, а його політику характеризує не як консервативну, а як реформаторську, що передбачала проведення масштабної церковної Реформи [8]. У світлі модерних досліджень герцог виступає як компромісний, а не реакційний діяч і політик, який намагався уникнути соціально-політичних і релігійних

крайнощів – католицької реакції та реформаторського екстремізму у вирішенні проблем того часу [7; 6].

Такі оцінки зайвий раз вказують на актуальність питання про те, чому суспільство не сприймає помірковані реформи, а пристає до радикальних, часто утопічних реформаторських проєктів і вдається до насильницьких дій?

У пропонованій статті здійснюється спроба знайти відповідь на питання про те, яким чином в політиці герцога Георга Саксонського поєднувались ідея Реформи церкви і запекла боротьба проти Реформації?

Для розуміння релігійно-церковної і політичної позиції герцога слід взяти до уваги його виховання і сімейні обставини, які далися взнаки на його світогляді. Георг народився у 1471 році у родині герцога Саксонського Альбрехта Хороброго. Його мати герцогиня Сідона (Здена) Саксонська була донькою Чеського короля Георга Подібрада. Той факт, що у 1464 року папа наклав прокляття на цього «гуситського короля», мав відбиток на світогляді його доньки. Здена вирізнялась набожністю, благочестям, зануренням у церковні справи, всіляко демонструвала відданість папській церкві. У ті часи в цьому не було нічого дивного – католицьке благочестя охопило практично усі верстви населення. Натомість для неї це було ще й певним каяттям за «гуситський» гріх свого батька. У цьому дусі вірності папській церкві, її культу і звичаям відбувалось виховання Георга. Вона була свого роду духівником і релігійним наставником сина, давала настанови про дотримання правил церковного благочестя [4].

Формування герцога як державного діяча відбувалось за часів найвищого злету Саксонського герцогства, яке ще у 1423 року здобуло імперські повноваження курфюрстів. Водночас його політична доля значною мірою була визначена подіями 1482 року – після смерті Тюрингського ландграфа Вільгельма Хороброго правління перейшло до курфюрста Ернста та його брата Альбрехта. Внаслідок цього Саксонія стала найбільшим імперським утворенням після володінь Габсбургів. Через три роки відбувся поділ землі між двома гілками Саксонського дому Ернестинами і Альбертинами. Ернестинам разом із повноваженнями курфюрстів дісталася територія навколо Віттенберга і Торгау, а також Тюрингія. Альбертинам – землі навколо Мейссена і Дрездена, місто Лейпциг і частина Рудних гір.

Альбрехт, володар альбертинської території, призначив молодого Георга регентом землі, оскільки на той час він став правителем Нідерландів і змушений був перебувати за межами Саксонії. Після смерті Альбрехта у 1500 році Георг стає повноправним правителем альбертинської Саксонії. Його брат Генріх одержує в управління місто Фрайбург з його округою з щорічним доходом у 13 тис. гульденів [6].

Георг розгортає будівництво земельної держави, переносить резиденцію з Мейссена до Дрездена. Найбільш потужним економічним центром герцогства стає Лейпциг, який отримав імперські привілеї на право проведення трьох міжнародних ярмарок. Основою могутності герцогства виступає гірниче виробництво, в першу чергу видобуток срібла.

Церковна політика герцога була складовою будівництва земельної державності і мала на меті посилення впливу світської влади на церкву. В цьому герцог не був оригінальним, більшість земельних князів прагнули зосередити світську і церковну владу у своїх руках.

Вихований в дусі щирого благочестя, він добре розумів небезпеку посилення невдоволення папським Римом, його політикою збагачення, втручання у світські справи. Процеси, які відбувалися в середовищі вищого кліру і чернецтва, свідчили про панування тут іншого духу, далекого від побожності. Падіння моральності духівництва, зловживання церковними ленами і посадами, надмірні витрати на церковне будівництво – усе це викликало гостру критику громадськості. За цих обставин герцог розпочинає свою масштабну реформаторську діяльність. Користуючись своїм впливом на єпископів у своїх землях, він розпочинає реформу монастирів, мета якої відродити в обителях ранні християнські традиції, моральність, аскетизм і проповідництво. Реформаторські починання герцога цілком вкладалися в річище доволі широкого руху за реформу церкви, мета якої полягала в очищенні її від зловживань і приведення церковного життя до вимог побожності і благочестя.

Герцог був першим, хто схвально відгукнувся на 95 тез Лютера проти індульгенцій, забезпечив умови для проведення Лейпцигського диспуту 1519 року. В такому разі чим пояснити його перетворення на одного з активних ворогів Реформації? Поворотним моментом став Лейпцигський диспут, на якому Лютер виступив проти влади папи і виправдав вчення Яна Гуса. Обидва положення мали для герцога особливе значення. Папу він розглядав як головного союзника у проведенні загальної церковної реформи і намагався схилити його до найшвидшого скликання

Собору. Публічне виправдання гусизму прозвучало з його землі, що не могло не привернути увагу до старої сімейної провини перед Римом. Однак, головне полягало в тому, що він інтуїтивно відчув глибоку прірву між Реформою і Реформацією. Реформа передбачала збереження й укріплення церкви, Реформація – її повну руйнацію й створення нової релігійної організації на основі принципово іншої релігійної доктрини. Більше того, герцог вбачав у ній небезпеку для існування не лише папської церкви, а й для усього суспільного і політичного устрою.

Герцог був переконаний в тому, що миряни залишаються вірними папській церкві, а Реформація – результат діяльності «сретика» Лютера і невеликого кола його прибічників, які знаходять підтримку серед «легковажних, схильних до зла і злочинів людей». Зведення причин глибокого і масового релігійного і соціально-політичного процесу до «особистісних» чинників пояснюється тим, що герцог був переконаний в тому, що суспільством керують люди, які представляють певні інституції, владні або церковні, й послаблення їх відкриває простір для діяльності групи «сретиків».

Таке розуміння подій визначили основні напрямки боротьби герцога Георга проти Реформації: репресії проти реформаційних заворушень і виступів; політичні переговори і дискусії з князями-покровителями Лютера; створення союзу католицьких сил на імперському рівні; забезпечення ідеологічного наступу проти реформаційного вчення і євангельської доктрини.

Перш за все він намагався досягти інтелектуальної ізоляції Віттенберга шляхом заборони друкувати твори Лютера і його послідовників. Формальною підставою для цього служили рішення Вормського рейхстагу. В листі до курфюрста Фрідріха Саксонського від 18 листопада 1521 р. він висловлює своє невдоволення тим, що той не вживає заходів проти друкарів, які продають твори Лютера і Карлштадта. Він вважає, що «це небезпечно, оскільки чимало людей неправильно сприймають цю страву», «впадають із-за цих творів у ересь, висміюють і полишають Божу службу» [1, с. 206–207]. Гоніння проти друкарів надалі стають складовою його діяльності. Однак припинити видання творів реформаторів було неможливо: на заваді намірам герцога став комерційний інтерес, великий попит на них приносив чималі прибутки друкарям.

Невдалими виявилися його зусилля з організації ідеологічного наступу проти реформаторів шляхом підтримки католицьких авторів, видання публіцистичних творів та листівок. За його ініціативою Йоганном Емером було здійснено переклад Біблії, який мав стати альтернативою лютерівському. Натомість таке видання з передмовою герцога виявилось невдалим і не знайшло попиту.

Не менш утопічною виявилася його політика обмеження мешканцям його земель відвідувати Віттенберг та інші центри Реформації. Георг намагався довести курфюрсту Фрідріху необхідність заборони нововведення у Віттенберзі та інших містах, оскільки вони викликають інтерес у «торгових людей, які розповідають про них в інших землях». Він вимагав також від міських рад своїх земель арештовувати тих купців або їх факторів, які приймали Причастя у Віттенберзі під двома видами [1, с. 260, 296]. Це стосувалось також студентів, які навчалися у Віттенберзі. Натомість такі дії герцога були малоефективними – міграція за часів Реформації лише посилюється.

Політика репресій стосувалась не лише окремих осіб, а й громад, які спробували ввести у себе проповідь Євангелія і Причастя під двома видами. Так, було суворо покарано бургомистра, міську раду і окремих бюргерів невеликого міста Дебельн [1, с. 294]. Подібні каральні заходи було також вжито проти міської верхівки Розвайна та інших міст. Однак суворі каральні заходи лише на короткий час гальмували реформаційні перетворення, і часто мали зворотній ефект – посилювали популярність лютерівського вчення серед містян.

У своїх землях герцог Георг діяв за принципом повного володаря, що дозволяло йому втручатися у духовні справи. Така тенденція досить чітко окреслилась в німецьких землях ще до Реформації. Під тиском Соборного руху в кінці XIV – на початку XV ст. папський Рим, зацікавлений у підтримці з боку світських володарів, надав їм права участі в управлінні церковним майном, у вирішенні питань призначення або усунення служителів церкви. За таких умов у Німеччині відбувалось поступове становлення суверенного церковного правління в межах окремих земель і вільних імперських міст.

У боротьбі проти реформаційного руху герцог добре розумів, що репресивними заходами не можна зберегти підвалини старого церковного богослужіння і папської церкви в своїх землях, якщо не припинити діяльність проповідників Євангелія в курфюршестві Саксонському. У зв'язку з цим він наполегливо намагався переконати курфюрста Фрідріха і герцога Йоганна у необхідності змінити церковну політику і суворо дотримуватися положень Вормського едикту [1, с. 210].

На його переконання, розповсюдження нового вчення було б неможливим без покровительства «єретикам» і «пустунам» з боку окремих князів, зокрема курфюрста Саксонського і його брата герцога Йоганна. Він всіляко намагався переконати своїх родичів у небезпечності такої підтримки. Як політик він добре розумів намагання курфюрста скористатися церковним розколом і кризою для посилення своєї влади. Протистояння між ернестинською гілкою Саксонського дому, яку репрезентували курфюрст і його брат герцог Йоганн, і альбертинською, представлену герцогом Георгом, створювало підґрунтя для утворення двох великих релігійно-політичних угруповань.

Реформація була неприйнятною для герцога й нагадувала йому чеську історію і родинні страхи. Він доводив, що «лютерівська ересь», якщо їй не заважати, охопить усі землі і «буде повторена чеська помилка і велика біда, оскільки піддані схильні до зла і легковажних вчинків». На його переконання, Реформація призведе до «великого заколоту» в країні і таким чином погубить існуючий як церковний, так і світський лад. Ця теза стає найбільш поширеним аргументом у його полеміці проти реформаторів: «заколот, що може спалахнути, як у Чехії, з невеликої іскри, призведе до повстання, до панування тих, хто «шукає власного зиску і хоче забрати майно духівництва» [1, с. 207, 211]. Теза про секуляризацію церковного майна досить часто повторюється в різних варіаціях у зверненнях католицьких князів до курфюрста Саксонського. Саме з цієї точки зору герцог Георг сприйняв ідею усунення целібату, безшлюбності духівництва, і право ченців залишати монастирі. На його думку, реалізація цих положень призведе до поділу церковного майна і передачі його у приватні руки, зокрема, того ж духівництва: «священики будуть вимагати і брати у спадщину лени і землю церкви» [1, с. 207].

Ернестинські князі тривалий час посилалися на свій нейтралітет у церковних і релігійних питаннях і доводили, що «справа Лютера» – суто церковна і теологічна, яку мають вирішувати університетські теологи і духівництво. Курфюрст Фрідріх до своєї смерті у 1525 році запевняв герцога Георга, що він не втручається у релігійні справи, довіряє їх вирішення теологам і єпископам [1, с. 216, 234]. Натомість така позиція була тактичним прийомом, який допомагав уникнути натиску католицьких сил й виграти час для поширення реформаційного руху.

Після переговорів з канцлером курфюрста Грегором Брюком у Заалефельді герцог почав активно діяти в імперському правлінні. За його ініціативою 20 січня 1522 року імперське правління прийняло мандат проти церковних заворушень і нововведень, що відбувалися у саксонських землях. [5, с. 72–75]. Водночас мандатом було передбачено вирішення релігійного питання на Соборі.

Однак затягування питання зі скликанням Собору змушувало герцога зосередити зусилля не на реформі, а на боротьбі проти розгортання реформаційного руху. Переконавшись у тому, що змусити курфюрста змінити церковну політику і дотримуватись Вормського едикту не вдасться, герцог зосереджує зусилля на згуртуванні вищого кліру і князів для боротьби з «лютерівською ерессю». У Саксонії йому вдалося знайти підтримку Мейсенського і Мерзебурзького єпископів. Однак вони змушені були рахуватися з політикою могутнього курфюрста Саксонського Фрідріха й обмежились покараннями ченців, що залишили монастирі, та окремих священиків, які підтримували Лютера [4, с. 273–283]. Його сподівання схилити кардинала Альбрехта Майнцького до союзу у протистоянні курфюрсту виявилися марними, оскільки той не бажав загострювати відносини впливовими Ернестинами [1, с. 183–187].

Боротьба проти реформаційного руху мала для герцога трагічний фінал. Помірковані реформи заради збереження католицизму і папської церкви, до чого він наполегливо прагнув, були неможливі в умовах, коли конфлікт переріс у глобальне військово-політичне протистояння. Придушення Селянської війни 1524–1525 років, спад народного руху за релігійні, соціальні і політичні перетворення відкрили шлях для вирішення церковного питання на імперському і князівському рівні. Новий курфюрст Саксонський Йоганн, який прийшов до влади після смерті свого брата Фрідріха у травні 1525 року, не приховував своєї позиції і взяв курс на проведення Реформації. В кінці 20-х – на початку 30-х в у багатьох містах і селах Курсаксонії було введено євангельське богослужіння. Політика саксонського курфюрста викликала протести герцога, оскільки у його землях посилювалися настрої на підтримку реформ.

Саксонська драма стає епіцентром релігійного розколу Імперії. Утворення військово-політичних таборів створювало загрозу загальної громадянської війни. Заради уникнення такого сценарію у політичних колах пропонувались різні помірковані варіанти церковної реформи. Оточення герцога запропонувало помірковану реформу на основі гуманістичного оновлення католицизму, ідеологом якого був Еразм Роттердамський [6]. Тривалий час герцог вів листування з ним, і позиція великого гуманіста щодо збереження католицької церкви шляхом поміркованих

реформ була йому близькою. Однак такі пропозиції були несумісними з оновленням церкви на основі Євангелія, за що виступали опоненти з протилежного табору, й залишилися нереалізованими.

Трагедія герцога полягала ще й у тому, що його родинне оточення відверто виказувало симпатії новому вченню й ставало на бік прихильників Євангелія. Відтепер для нього додався ще один головний біль – кому передати престол. Головним центром євангельських настроїв виявився двір його брата Генріха у Фрайбурзі. Прихильницею нового вчення стала його невістка, дружина Генріха Катарина. У жовтні 1528 року три чорниці втекли із Фрайбурського монастиря Св. Магдалини, серед яких була князівська донька Урсула фон Мюнстерберг. До організації цієї втечі була причетна Катарина, яка розповсюджувала лютерівські книжки серед черниць. Підозри Георга щодо її лютеранської позиції були небезпідставними. У травні 1531 року під час перебування при дворі в Торгау Лютер виголосив ексклюзивну проповідь для неї і герцога Генріха. Невдовзі при дворі у Фрайбурзі почав служити лютерівський проповідник [7, с. 229–130]. У 1537 році у територіях герцога Генріха було введено євангельське богослужіння. Більше того, курфюрст Саксонський Йоганн робив усе можливе, щоб Генріх пристав до протестантського військово-політичного Шмалькальденського союзу. Члени союзу намагались створити умови, щоб син Генріха Мориц у майбутньому став курфюрстом. У свою чергу, католицький табір робив усе можливе, щоб сини Генріха, Август, Северин і Мориц, залишилися католиками. Усіх трьох вони намагались прилаштувати на адміністративні служби при католицьких дворах й дати їм відповідне виховання.

Найдраматичнішою виявилася для герцога Георга ситуація у родинному оточенні. Дружина його сина Йоганна герцогиня Елізабет відверто заявляла про свої симпатії до вчення Лютера. Вона була сестрою найбільш активного протестантського діяча ландграфа Філіпа Гессенського. Під впливом Філіпа і курфюрста Саксонського Йоганна вона стає у 1526 році прихильницею євангельського вчення. Врешті-решт у 1533 року виникла сварка між Георгом і його невісткою. Натомість вона скористалася своїми зв'язками зі своїм братом і курфюрстом Саксонським і робила усе можливе для переходу дрезденського двора до протестантського табору. Герцог боявся, що під впливом невістки син, спадкоємець престолу, пристане до нового вчення. У сімейному протистоянні герцогиня неодноразово зверталася до своїх протестантських патронів про захист, посилаючись на те, що свекор змушує її залишитися вірною старому віровченню. Конфлікт між невісткою і свекром набув широкого розголосу: курфюрст Йоганн, герцог Генріх Мекленбурзький, герцог Ернст Брауншейзький звернулися з проханням до герцога Георга про зустріч за участі ландграфа Філіпа з метою улагодження сімейного конфлікту і полегшення становища невістки.

Державні справи ускладнювали нові трагічні сімейні обставини: 1534 року померла донька Георга Магдалена, горе спричинило хворобу його дружини герцогині Барбари. Питання про спадкоємця престолу набуло особливої гостроти. Шлюб між його старшим сином і Елізабет залишився бездітним. Молодший син Георга Фрідріх був хворим і нездатним до державного правління. Ситуація навколо передачі престолу загострилась після смерті у 1537 році його сина герцога Йоганна. Невістка після того, як отримала у володіння Рохліц, дала дозвіл на проведення Реформації у цьому місті. Смерть герцога Георга у 1539 році припиняє цю драму і відкриває шлях для перемоги протестантизму у його землях.

Таким чином, реформаторські проекти герцога Георга Саксонського були значною мірою прелюдією і джерелом реформаційного руху. Однак ідея церковної Реформи, ідеологом і поборником якої був герцог, і Реформація були несумісними. Перша була спрямована на зміцнення церкви, головним чином шляхом очищення від вад і зловживань кліру, а друга – на її ліквідацію і побудову нової релігійної організації на принципово іншій доктрині. Від початку Реформації реалізація його задумів стає неможливою, оскільки навіть найбільш помірковані й компромісні варіанти Реформації передбачали перетворення не лише церкви, а й суспільно-політичного життя. Трагедія герцога полягала в тому, що непримиренна частина католицького табору вороже ставилася до його Реформи. За умов гострого політичного і релігійного протистояння політика «середньої лінії», яку намагався проводити герцог, стає утопічною й приреченою на невдачу.

Джерела і література:

1. Akten und Briefe zur Kirchenpolitik Herzog Georgs von Sachsen / Hrsg. v. F. Gess. Bd. 1. 1517–1524[1985], Nachdr. d. Ausg. – Leipzig: Teubner, 1905.
2. Akten und Briefe zur Kirchenpolitik Herzog Georgs von Sachsen / Hrsg. v. F. Gess. Bd. 2. 1525–1527[1985], Nachdr. d. Ausg. – Leipzig: Teubner, 1917.

3. Briefe der Herzogin Sidonia von Sachsen (1449–1510) an ihren Sohn Georg (1471–1539) // Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. – 2009. – Sonderheft 11.

4. Briefe und Akten zur Visitationsreise des Bischofs Johannes VII von Meissen in Kurfürstentum Sachsen 1522 // Archiv für die Reformationsgeschichte. – 1908. – Jg. 5. – S. 273, 283.

5. Der Kursächsischen Rathes Hans von der Planitz Berichte aus dem Reichregiment in Nürnberg 1521 1523. / Gesammelt v. E. Wülker, bearb. v. H. Vierk. – Leipzig, 1899. – S. 595–596.

6. Jadatz H. Sächsische Landesherrschaft contra Wittenberger Reformation / H. Jadatz // Denkstöße. Journal der Sächsischen Akademie der Wissenschaften. – 2010. – H. 4. – S. 121–132.

7. Smolinsky H. Albertinisches Sachsen / H. Smolinsky // Die Territorien des Reichs im Zeitalter der Reformation und Konfessionalisierung Land und Konfession 1500–1650./ Hrsg. V. A. Schindling. – Münster: Aschendorf – Bd. 2. – S. 9–33.

8. Volkmar Ch. Reform statt Reformation / Ch. Volkmar. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2008.

Владимир Дятлов

ЦЕРКОВНАЯ ПОЛИТИКА ГЕРЦОГА ГЕОРГА САКСОНСКОГО (1471–1539). РЕФОРМА ПРОТИВ РЕФОРМАЦИИ

В последние десятилетия фигура герцога Георга Саксонского и его церковная политика вызывают усиленное внимание исследователей. В свете современных исследований герцог выступает как реформатор и компромиссный, а не реакционный деятель и политик. Такая смена оценок требует уточнений и решения проблемы характера и содержания его церковной Реформы. В статье предпринимается попытка дать ответ на вопрос о том, каким образом в церковной политике герцога соединялись стремление к Реформе и борьба против Реформации. Автор утверждает, что идея церковной Реформы, идеологом и поборником которой был герцог Георг, и Реформация были несовместимы. Первая была направлена на укрепление папской церкви, а другая – на ее ликвидацию и создание новой религиозной организации на принципиально иной доктрине.

Ключевые слова: Германия, церковь, Реформа, Реформация, герцог Георг Саксонский.

Volodymyr Dyatlov

THE ECCLESIASTICAL POLITICS OF GEORGE, DUKE OF SAXONY (1471 – 1539). THE REFORM AGAINST THE REFORMATION

In the past decades the figure of George, Duke of Saxony and his ecclesiastical politics are in the center of researchers' attention. From the standpoint of modern research Duke acts as a reformer and a compromise politician. Such a change in the estimates requires clarification and solution of the problem of the nature and the content of his Church Reform. In the article an attempt is made to show how his Church politics combined the commitment to Reform and the fight against the Reformation. The author argues that the idea of the Church Reform and the Reformation were incompatible. The first one aimed at strengthening the papal Church, while the second one pressed towards on its liquidation and the construction of new religious organizations on a different doctrine.

Keywords: Germany, church, reform, Reformation, George, Duke of Saxony.

УДК 929:32.019.5(410.1/5)''1554/1560''

Алла Прохорова

ЖІНКА НА КОРОЛІВСЬКОМУ ТРОНІ: ПОГЛЯД АНГЛІЙСЬКИХ ТИРАНОБОРЦІВ СЕРЕДИНИ XVI СТ.

У статті розглянута специфіка сприйняття жінки, яка перебуває при владі, в англо-шотландській політичній думці XVI ст. на прикладі праць Джона Нокса, Крістофера Гудмена, Джона Понета. Розглянуто соціально-політичні причини, які призвели до створення негативного образу жінки на троні в період правління Марії Тюдор і позитивного – в період правління Єлизавети Тюдор.

Ключові слова: Англія, Джон Нокс, Крістофер Гудмен, гендер, англійська тираноборча думка